

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Arkeologin bakom ortnamnsdateringar

Lönn, Marianne

Fornvännen 87:4, 241-253

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1992_241

Ingår i: samla.raa.se

Arkeologin bakom ortnamnsdateringar

Av Marianne Karlsson Lönn

Karlsson Lönn, M. 1992. Arkeologin bakom ortnamnsdateringar. (The archaeology behind the dating of place names.) *Fornvännen* 87, Stockholm.

Place names are often used in archaeological research. However, they involve some risk of circular arguments. For this reason I have studied the dating of the place name types -sta(d), -hem, -vin, -land and -inge which are thought to have been productive during the Early Iron Age.

Results of the analysis show that the dating of the above mentioned name types is closely related to different concepts of settlement development. Some of these have their roots in place name research, while others come from archaeology. Several of the dating methods are based on the idea that stable settlements, starting with some centrally positioned farmsteads, expanded successively. Archaeologically, the datings are based primarily on burials but also on settlement sites and stray finds. Ultimately, the dating of all names is based on burials, either by means of a direct link between name type and burials or cemeteries, or directly by means of settlement development which is in its turn based on burials and burial assemblages. Here archaeologists using place names run the greatest risk of circular reasoning. As it is to such a large extent concepts of settlement development that are used to date the older place names, these place names should not be used to build up or provide evidence for this development. Neither should these place names be used to date graves or cemeteries or to identify central places or areas. Furthermore, the dating method of each individual place name should dictate exactly how that particular name type can be used in archaeological research.

Marianne Karlsson Lönn, Bohusläns museum, S-451 15 Uddevalla, Sweden.

Tvärvetenskap har under senare år varit ett mycket populärt begrepp, inte minst i samband med projekt. Man kunde härav få intryck av att tvärvetenskap i sig är något nytt, men så är inte fallet. Uttrycket är i och för sig sällan använt i äldre litteratur, men det beror snarast på att det inte myntats förrän på senare år. För faktiskt har samarbete över ämnesgränserna varit relativt frekvent ända sedan arkeologi-ämnet formades under 1800-talets andra hälft.

När nu ett antal decennier förflutit sedan de tidiga tvärvetenskapliga arbetena, presenterar sig ett problem, som har med dessa att göra. Det kan ibland vara svårt eller näst intill omöjligt att i efterhand bena ut vilket material olika slutsatser bygger på eller hur diskussionen har förts, vilka personer och undersökningar som har varit inblandade. Frågorna är viktiga framför allt därför, att några av dessa

slutsatser kommer att utnyttjas eller kanske t. o. m. bilda utgångspunkt för senare undersökningar. Här finns en inbyggd risk för dolda cirkelbevis.

Ett ämne, som allt sedan 1800-talet varit betydelsefullt för den arkeologiska kunskapsuppbyggnaden, är ortnamnsforskning och vice versa har arkeologin haft betydelse för denna vetenskap. Ett av de tillfällena, där de båda ämnena samverkat, alternativt lånat uppgifter av varandra, är datering av bebyggelsenamn, och då speciellt de äldre namntyperna. Hur mycket arkeologi och vilket arkeologiskt material, som därvid utnyttjats, är för de flesta arkeologer ett dunkelt kapitel. I denna uppsats skall jag försöka klarlägga arkeologins betydelse för de äldre bebyggelsenamnens datering. Syftet är att reda ut *om* och i så fall *när* en arkeolog löper risk att hamna i ett cirkelbevis.

De yngre namntypernas dateringar, dvs. de från yngre järnålder och medeltid, bygger i betydligt högre grad än de äldre namnens dateringar på språkliga grunder, framför allt ljudförändringar och grammatiska förändringar. Andra dateringskriterier, som ofta används för både de yngre och de äldre namnen, är kristna eller icke kristna inslag i namnet samt förekomst eller icke förekomst i de av vikingarna koloniserade områdena. Det senare kan ställa till problem för den arkeolog, som arbetar med frågor omkring denna kolonisation och därvid drar in ortnamnsmaterial. Annars tycks faran för cirkelbevis i första hand kunna kopplas till de äldre bebyggelsenamnen.

Med äldre namn menas här sådana, vars produktionstid anses ligga i äldre järnålder. Bakom dateringarna ligger oftast flera dateringsmetoder. I de flesta fall framgår detta relativt klart i handböcker och är en lätt åtkomlig information. Det kan dock vara betydligt svårare att få fram vilken av de angivna dateringsmetoderna som vägt tyngst samt vad en hänvisning till arkeologisk metod eller arkeologiska resultat närmare innebär. För att komma vidare måste man söka sig tillbaka via hänvisningar till arkeologisk litteratur. Följande redovisning innehåller just ett sådant arbete för fem av de äldre bebyggelsenamnstyperna.

Bland ortnamnsforskare har förekommit och förekommer olika åsikter angående vissa dateringar. Jag kommer här att redovisa vilka dateringar som kan anses vara aktuella idag och även i förekommande fall avvikande åsikter. Stefan Brink (1984 s. 22) har sammanställt en tabell över de äldre bebyggelsenamns kronologi (fig. 1). En del av dessa dateringar, t. ex. av -inge, stämmer dock inte med dem, som redovisas nedan. Jag har låtit dessa skillnader vara, eftersom jag inte kunnat utröna exakt vad Brink bygger dessa dateringar på.

De namn jag arbetat med är de, jag kommit i kontakt med i samband med olika undersökningar i Göteborgs och Bohus län, nämligen -sta(d), -hem, -vin, -land och -inge. Det sistnämnda har visserligen en mycket svag representation i länet – ett enda exempel och dess-

utom osäkert enligt Carl-Ivar Ståhle (1946 s. 568). Jag är medveten om att namntyperna -löv, -lösa och det mycket omdiskuterade -tuna saknas. För diskussion om det senare hänvisas till Holmberg (1969), Th. Andersson (1968), Ambrosiani (1969), Olsson (1976) och Hyenstrand (1984) och där citerad litteratur.

Min analys av underlaget för dateringarna av de fem ovan nämnda namntyperna utgår ifrån ortnamnsmonografier och i någon mån från kommentarer till dessa samt ifrån artiklar om enskilda namntyper. En del hänvisningar har varit svåra att följa upp på grund av att de varit mycket allmänt hållna och andra har saknat egentlig litteraturreferens. Jag har därför, förutom referenser i texten, också gått igenom litteraturlistor för att kunna klargöra vilken arkeologisk litteratur författaren bygger sin kunskap på. Speciellt äldre artiklar har erbjudit problem, medan de yngre artiklarna och de större arbetena varit lättare att arbeta med. För att underlätta för läsaren har jag ställt samman respektive namntyps dateringsunderlag i ett schema (fig. 7). Aktuella delar av schemat återfinns också efter genomgången av varje namntyp (fig. 2, 3, 4, 5 och 6).

Inge-namn

Carl-Ivar Ståhles omfattande arbete *Studier över de svenska ortnamnen på -inge* (1946) måste anses vara huvudarbetet för denna namntyp, även om flera forskare engagerat sig i -ingenamnen tidigare, bl. a. Elof Hellquist (1904) och Gösta Franzén (1939). Inge-namnen kan på språkliga grunder dateras till före 800 e. Kr. Den bedömningen bygger på ljudförändringarna i-omljud och u-brytning. Namnen är, enligt Ståhle, bildade väl före den tiden, men närmare kommer man inte med hjälp av språket. Franzén menar, att namntypen till största delen hör hemma i äldre järnålder och folkvandringstid på grund av namnens koncentration till odlingsbygder och områden längs vattendrag. Bakom dateringen ligger tanken att den äldsta fasta bebyggelsen låg just på de områdena och att den växte fram i äldre järnålder. Ståhle betonar också -ingenamnens läge längs vattendragen dvs. farlederna och deras koncentration till de gamla kulturbygdena, vilket skulle vara kriterier på

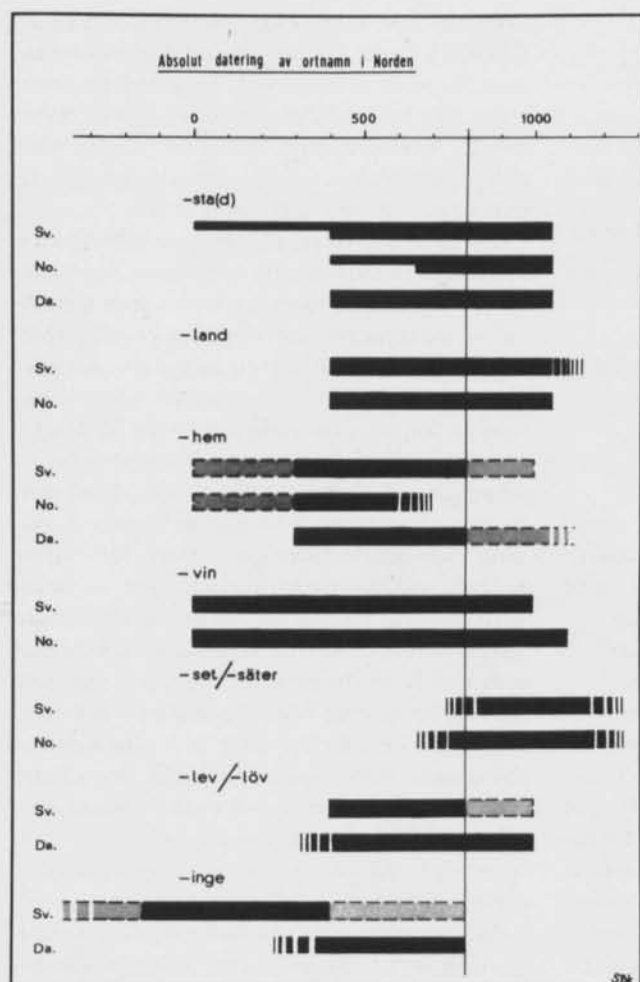

Fig. 1. Absolut datering av ortnamn. Ur Brink 1984 s. 22.

hög ålder. Däremot håller han inte med Franzen om att namnen skulle vara koncentrerade till den bördigaste odlingsmarken utan menar, att de även är vanliga utanför denna. Landhöjningen spelar också stor roll för dateringen liksom sambandet mellan -inge-namn och gravfält från romersk järnålder.

Ståhle menar, att namnen i och med detta också bör kunna dateras till romersk järnålder. I vissa områden ligger dock inte gravfälten vid de nuvarande gårdarna med -ingenamn och det vill Ståhle förklara med en förflyttning av bebyggelsen. Denna har då skett på ett sådant sätt att namnet kunnat bevaras. En förutsättning för att förklaringen skall vara möjlig, är bebyggelsekontinuitet mellan äldre och yngre järnålder, vilket Ståhle också för-

fäktar. Emellertid finns namntypen också representerad i områden, som helt saknar äldre järnåldersgravfält och där landhöjningen dessutom ger en äldsta datering till folkvandringstid. Här menar Ståhle, att namntypen varit produktiv även i folkvandringstid, eftersom namnen representerar primära bebyggelser.

Slutsatsen om en produktionstid för -ingenamnen i äldre järnålder bygger sålunda på bebyggelsens läge vid farleder och i de gamla kulturbygderna, på landhöjningen och på sambandet mellan -inge-namn och äldre järnåldersgravfält samt på förutsättningen om bebyggelsekontinuitet mellan äldre och yngre järnåldern. Det faktum att gårdar med -ingenamn oftast anses vara primära bebyggelser

-inge Dateringskriterier

-
- × Språkliga grunder
  - × Primär/avsöndrad bebyggelse, geometrisk metod (ättegård, moderby)
  - × Namntypens läge i bygden, koncentration till gamla kulturbygder
  - × Namntypens läge vid vattendrag/kommunikationsleder
  - × Bebyggelseutveckling utifrån gravar, boplatser, lösfynd osv.
  - × Koppling till gravar/gravfält
  - × Landhöjning
-

Fig. 2. Dateringsunderlag för -ingenamn.

är likaså betydelsefullt. Ståhle jämför också -inge-namnen med ett flertal andra namntyper i fråga om bl. a. läge och storlek, men detta ger inga direkta dateringsunderlag. Ytterligare ett arkeologiskt dateringskriterium kommer att redovisas nedan.

Ståhle hänvisar till ett jämförelsevis stort antal arkeologiska arbeten, vilka redovisas antingen i litteraturlistan eller enbart i text eller fotnoter. Den arkeologiska litteraturen är uppdelad i två grupper. I inledningen till kapitlet "Inge-namnen i Stockholms län" refererar han till artiklar om gravfält från äldre järnålder i området samt till fornminnesöversikter. De senare är "Alunda sockens fornminnen" (Almgren 1912), *Järva-fältets fornlämningar* (1929), *Resor i Stockholms län* (Ekholm 1930), *Stockholmstraktens natur- och kulturminnen* (Sernander, Granlund, Gustawsson & Selling 1935), *Norr-täljetrakten under forntiden* (Floderus 1945) samt *Grödinge. En hembygdsbeskrivning* (Westin 1946). De förstnämnda artiklarna beskriver gravfältet vid Gödåker (Ekholm 1916, 1925 a, 1925 b), gravfältet på Kvarnbo (Ekholm 1938, 1943), gravfältet vid Gränsta (Ekholm 1926), gravfälten Rönnäng-en och Valloxsäby logbacke (Ekholm 1939, 1944) samt Brillinge-graven (Arwidsson 1941). Den andra gruppen arkeologisk litteratur är redovisad i samband med dateringsdiskussionen i kapitel V och kommer därför att granskas närmare.

Att bebyggelsen i äldre tid skulle ligga längs färdvägar, påpekas av Vilhelm La Cour (1927)

och han hänvisar också till Sophus Müller (1904). I dessa arbeten behandlas dock inte järnåldern utan sten- och bronsåldern. Där- emot sägs i *Järva-fältets fornlämningar* (1929) – där K.-A. Gustawsson utarbetat manus – att äldre järnålderns gårdar huvudsakligen låg vid vägar och vattensystem (s. 45).

I texten hänvisas till Almgren (1912) och Lindquist (1936) och en diskussion angående att äldre järnålderns gravfält inte är placerade vid de nuvarande byarna såsom yngre järnålderns gravfält är. Almgren tolkar förhållandet så, att äldre järnålderns gravfält varit gemensamma för flera byar eller en bygd (s. 341 f.). Samma uppfattning kommer till synes i *Järva-fältets fornlämningar* (1929 s. 45). Lindquist citerar Almgren men menar, att senare forskning visat att de äldre gravfälten trots allt är belägna vid de gamla byarna, men att dessa varit betydligt färre än senare under yngre järnåldern (s. 59 ff.). Lindquist diskuterar också en förflyttning av bebyggelsen närmare de områden, som blir tillgängliga i och med landhöjningen (s. 60). Det bör vara i denna diskussion Ståhle hämtat tanken, att gårdar med -ingenamn flyttat och därför saknar kontakt med äldre järnålderns gravfält, trots att namnen i alla andra avseenden tycks tillhöra denna period.

Möjligheten att sätta likhetstecken mellan gravfält och bebyggelse (och i förlängningen namn) diskuteras av La Cour (1927) och John Nihlén & Gerda Boëthius (1933). De ställer sig alla positiva till tanken. Angående kontinuitet från äldre järnålder till yngre finns delade meningar bland citerade forskare. Mårten Stenberger (1933) talar för ett kontinuitetsbrott på Öland. Nihlén & Boëthius (1933) menar, att en koncentration av bygden ägt rum på Gotland, men ingen total omläggning och ingen katastrof. Arthur Nordén (1929) anser, att bebyggelsen i Ringstadsområdet i Östergötland utvecklats från och med Kristi födelse, vilket kan tolkas som att bebyggelsen därefter varit kontinuerlig. Bakom ovanstående slutsatser finns både boplatsoch gravmaterial. Indirekt dateras alltså -inge-namnen också utifrån uppfattningar om bebyggelseutveckling som bygger på dessa material.

-vin	Dateringskriterier
×	Språkliga grunder
×	Bebyggelseutveckling utifrån gravar/ gravmaterial

Fig. 3. Dateringsunderlag för -vinnamn.

Vin-namn

Vin-namnens datering tycks ha en starkare språklig grund. Valter Jansson (1951) bygger upp en relativ datering på grundval av de språkliga kriterierna w-omljud, i-omljud och jo-stamsböjda namn. Det ger hållpunkterna före 800 e. Kr. och en fortsättning framemot 1200 e. Kr. Men där slutar de språkligt grundade kriterierna. Tidigare hade -vinnamnen tänkts tillhöra bronsålder, men Jansson sätter en bakre gräns vid romersk järnålder. Han hänvisar till uppfattningen, att den äldsta fasta gården tillkom i romersk järnålder. Bakom dateringen av -vinnamnen ligger alltså en hypotes om bebyggelseutvecklingen. Uppfattningen härstammar från ett antal arkeologiska arbeten, vilka refereras i Janssons arbete. Det är Sigurd Grieg, *Hadelands eldste bosetningshistorie* (1926), A. W. Brøgger, *Jernet og Norges eldste økonomiske historie* (1940), Haakon Shetelig, *Norges forhistorie* (1925), Gabriel Gustafsson, *Norges oldtid* (1906) och Bjørn Hougen, *Fra seter til gård* (1947). I litteraturlistan finner man också Brøggers *Det norske folk i oldtiden* (1925) och *Den norske bosetning på Shetland-Orknøyene* (1930).

Dessa arkeologer framför olika åsikter angående det, som ser ut som fyndfattigdom i förromersk järnålder. Man diskuterar om detta har klimatiska eller kulturella orsaker eller om det egentligen inte är så markant. Man har också olika uppfattning om klimatförändringen i tidig järnålder är en försämring eller inte. Däremot är de överens om att det finns ett större antal fynd i romersk järnålder än i förromersk och att det sker någon form av omdaning under denna period. Förändringen kan innebära en uppgång, en expansion eller en förskjutning av bebyggelse och gravar. Utifrån mina frågeställningar är dock den viktigaste konklusionen jag kan dra av ovannämnda

da arbeten den, att slutsatserna först och främst bygger på gravmaterial: gravarna själva, deras innehåll och deras placering i landskapet. Andra fasta fornminnen och artefakter spelar en underordnad roll. Indirekt är således gravmaterialet grunden för -vinnamnens äldsta datering. Slutet på namntyrens produktionsperiod är satt till ca 1000 e. Kr. och bestäms, som ovan sagts, på språkliga grunder.

Hem-namn

Hem-namnen behandlas av bl.a. Kristian Hald (1942) i en undersökning av um-namn. Den omfattar både -hemnamn och namn med dativ pluralisändelse. Enligt den undersökningen kan de danska -hemnamnen på språklig väg bara dateras relativt. Namntypen bör ha bildats innan den språkförändring, som kallas den östnordiska monoftongiseringen, satte in, vilket i Danmark betyder före ca 900 e. Kr. och i Sverige något senare. Enligt Wesén (1965) framträder denna monoftongisering ca 1000 e. Kr. i Öster- och Västergötland och ca 1100 e. Kr. i Mellansverige.

Hald gör en jämförelse mellan boplatssfynd från äldre romersk järnålder och deras ortnamn utifrån uppgifter i Brøndsteds *Dan-*

-hem	Dateringskriterier
×	Språkliga grunder
×	Förekomst/icke förekomst i koloniserade områden
×	Primär/avsöndrad bebyggelse, geometrisk metod (ättegård, moderby)
×	Gårdsstorlek, "landskyld", kameral metod
×	Namntypen ger ofta sockennamn/är kyrkbyar
×	Namntypens läge i bygden, koncentration till gamla kulturbygder
×	Bebyggelseutveckling utifrån gravar, boplatser, lösfynd osv.
	Bebyggelseutveckling utifrån gravar/gravmaterial
×	Koppling till gravar/gravfält
×	Icke överensstämmelse med boplatser
×	Icke överensstämmelse med gravar, åkrar o. a.
×	Relation till annan namntyp

Fig. 4. Dateringsunderlag för -hemnamn.

marks *Oldtid III Jernalderen* (1 uppl. 1940). Av 83 boplat fynd kan inget sammankopplas med ett -hemnamn. Inte heller får han något samband mellan namntypen och forntidsåkrar eller gravfynd. Detta tar han till intäkt för att -hemnamn hör till senare tider. Han placerar dem istället i folkvandringstid på grund av uppfattningen att de äldsta av de nuvarande byarna tänks uppkomma efter 300-talet e. Kr.

Uttalandet grundar sig alltså på uppgifter hämtade ur Brøndsteds *Danmarks Oldtid III*. I den upplaga som varit tillgänglig 1942, dvs. den första, finner man bakgrunden till denna datering. Brøndsted anger att grav- och boplat fynden minskar kraftigt under senare delen av romersk järnålder och att boplatserna helt saknas i den senare delen av perioden (s. 225). I samband med detta diskuterar Brøndsted bl. a. en omläggning av bebyggelsen och orsakerna till denna omläggning. Däremot nämns ingenting om anläggandet av nya byar. Tvärtom skriver Brøndsted, att den nedgång som påbörjades i sen romersk järnålder fullbordas i tidig germansk tid (dvs. folkvandringstid enligt svenskt språkbruk) (s. 267). Även sen germansk tid (dvs. vendeltid) är mycket fyndfattig. Mot bakgrund av detta är det svårt att förstå Halds datering av -hemnamnen till folkvandringstid. Möjligen föreligger en viss förvirring angående termerna. I en del äldre norska arbeten har termen folkvandringstid stått för de svenska perioderna folkvandringstid och vendeltid tillsammans dvs. samma som germansk tid enligt ovan. Eventuellt tänker sig Hald bara, att -hemnamnens äldsta datering skall ligga någonstans efter 300 e. Kr. och kanske t. o. m. så sent som fram emot vikingatid.

Andra forskare t. ex. Magnus Olsen och Gösta Franzén vill förlägga -hemnamnens bakre produktionsgräns tidigare (Olsen 1926, Franzén 1939). Olsen jämför med gravfynd från förromersk järnålder, vilka enligt honom kan kopplas till -hemnamnen och han menar, att det kan betyda att namntypen är så gammal. Han menar sig också ha språkligt bevis för att ett namn säkert är äldre än 500 e. Kr. Hemnamnens huvudsakliga produktionstid förlägger dock Olsen till ca 0-600. Denna datering bygger på gårdarnas läge i gamla

centrala bygder, deras rang som "ättegårdar" och på att -hemgårdarna tycks vara sekundära till ännu äldre bebyggelser. Samtidigt påpekar han, att produktionstiden går fram i vikingatid.

Som underlag för sin datering framhåller Franzén, att -hembyarnas läge visar, att de utgörs av gamla moderbyar ur vilka andra gårdar brutits ut och att de ofta givit namn åt socknar. (Jfr dock Olsen angående uppfattningen om primär/sekundär gård.) Franzén tar också hänsyn till, att de norska -hemnamnen skall ha bildats från och med äldre järnålder och till och med vikingatid. Den sistnämnda tidsgränsen bygger på det faktum att namntypen finns representerad på Island, Shetlands- och Orkneyöarna.

Ola Stemshaug (1985) menar, att -hemnamnen bör ligga nära -vinnamnen i ålder på grund av hög "landskyld" och för att en stor andel av -hemgårdarna blivit kyrkbyar.

Underlaget för -hemnamnens datering eller kanske snarare dateringar är således mycket brett. De flesta omtalade dateringsmetoder finns med. Språkliga grunder och förekomst i de på vikingatid koloniserade områdena ger den avslutande dateringen. Bedömning av primär eller avsöndrad bebyggelse, landskyld, läge i bygden, koppling till gravar, avsaknad av överensstämmelse med olika fornlämningar samt att namntypen ofta gett namn åt kyrkbyar och socknar har diskuterats för dateringen av produktionstidens början. Dessutom skall bebyggelseutveckling utifrån gravar, boplatser osv. läggas till eftersom Brøndsted bygger sin uppfattning på ett sådant material och denna uppfattning ligger till grund för Halds datering.

Stanamnen

Stanamnen är en mycket omdiskuterad namngrupp. Symposierapporten *En diskussion om -stanamnen* (Holm 1967) visar bredden på denna debatt. I övrigt har -stanamnen framför allt behandlats av Jöran Sahlgren, Gunnar Linde och John Kousgård-Sørensen. Hos Sahlgren (1927) finns en omfattande genomgång av forskning kring -stanamnen fram till 1927 och hos Linde (1951) finns en fortsättning med senare arbeten. För en historik över

-sta	Dateringskriterier
X	Språkliga grunder
X	Förekomst av kristna/icke kristna namn/ord hos namntypen
X	Förekomst/icke förekomst i koloniserade områden
X	Primär/avsöndrad bebyggelse, geometrisk metod (ättegård, moderby)
X	Gårdsstorlek, "landskyld", kameral metod
X	Bebyggelseutveckling utifrån gravar/gravmaterial
X	Icke överensstämmelse med boplatser
X	Landhöjning
X	Relation till annan namntyp

Fig. 5. Dateringsunderlag för -stanamn.

forskningen fram till 1951 hänvisas till dessa båda arbeten.

Enligt Linde är Sahlgrens artikel "Stanamnen i Närke" (1927) grundläggande för dateringen av namntypen. De huvudsakliga dateringsmetoderna i detta arbete är den kamerala och den geometriska, vilka båda ger relativa dateringar. Sahlgren konstaterar utifrån dessa metoder, att -stanamnen hör till de allra äldsta namntyperna. På grund av landhöjningen ger Sahlgren senare namnen i Mälardalen en absolut datering till århundradena närmast efter Kristi födelse dvs. till tidig romersk järnålder (Sahlgren 1930 och 1931). Denna datering har dock varit omtvistad. Före ovannämnda undersökningar debatterar Sahlgren och geologen A. G. Högbom i ett flertal artiklar den senares hypotes, att namntypen bildats under bronsålder. Sahlgren har redan vid denna tidpunkt åsikten att -stanamnen hör till järnåldern (Högbom 1912, 1921, 1922, Sahlgren 1921, 1922).

Efter en genomgång av den därtill svarande forskningen konstaterar Linde i *Studier över de svenska sta-namnen* (1951), att ifråga om datering är den allmänna uppfattningen, att "huvudmassan av namnen bildats under romersk järnålder och folkvandringstid", men tillägger att de norska namnen kan vara yngre (s. 12). Något försök till egen datering av namntypen gör inte Linde. I artikeln "Die Verbreitungswege der nordischen Orts-

namen auf -sta(d)" (1952) anger Linde, att de svenska och danska namnen hör till folkvandringstid och århundradet omedelbart före och efter denna tid. Även här åberopar han den tidigare forskningen (s. 368). Angående de norska namnen hänvisar han till Magnus Olsen och en tillkomsttid under 800-talet och några århundraden dessförinnan.

I ett tidigare arbete hade Linde jämfört -stanamnen och -ingenamnen bl. a. ur en kronologisk aspekt (Linde 1946). Jämförelsen bygger på Ståhles arbete *Studier över de svenska ortnamnen på -inge* (1946), där en liknande undersökning också gjorts. Linde påpekar, att det finns stora likheter mellan -sta och -inge i fråga om gårdarnas storlek, läge i förhållande till landhöjningen och till fornlämningar. Utifrån geometrisk metod kan heller inget primärt respektive sekundärt förhållande mellan gårdarna med respektive namntyp märkas. Slutligen konstaterar dock Linde, att om någon namntyp skall vara den yngre, så är det -stanamnen. Dessa får därigenom en viss uppbindning till samma dateringsunderlag som -ingenamnen och kan sägas dateras genom relation till annan namntyp.

Hellberg menar, att "äkta" -stanamn åtminstone på östnordiskt område kan dateras till äldre järnålder (1967 s. 369). På västnordiskt område har namntypen varit produktiv även under yngre järnålder. Det visas av att Island har en stor grupp -stanamn (s. 243).

Enligt Kousgård-Sørensen (1958) kan namntypen inte dateras på rent språkliga kriterier. Istället hänvisar han till icke kristna förled samt icke förekomst i koloniserade områden i Frankrike och England. För de danska -stednamnen tillkommer en arkeologiskt grundad datering, som består i en konstaterad icke samstämmighet med äldre järnåldersboplatser. På grund av det förhållandet sätts den bakre gränsen till folkvandringstid. Kousgård-Sørensen menar, att det finns två åldersgrupper bland de danska -stednamnen. Den äldre gruppens produktionstid anses ligga mellan 500 och 800 e. Kr., dvs. från mitten av folkvandringstid och fram till och med vendeltid. Den yngre gruppens produktionstid ligger i medeltid och eventuellt också i sen vikingatid. Kousgård-Sørensen menar också, att

-land	Dateringskriterier
×	Förekomst av kristna/icke kristna namn/ord hos namntypen
×	Förekomst/icke förekomst i koloniserade områden
×	Primär/avsöndrad bebyggelse, geometrisk metod (ättegård, moderby)
×	Relation till annan namntyp

Fig. 6. Dateringsunderlag för -landnamn.

namntypen inte spritts över Norden, utan att den uppkommit på flera olika ställen. Detta betyder, att det kan finnas områden med andra dateringar än de ovanstående.

Två norska forskare (Magnus Olsen 1926 och Jørn Sandnes 1956) anger ungefär samma datering för sitt material, som Kousgård-Sørensen gör för det danska, dvs. folkvandringstid. Olsen menar, att namntypens produktionstid ligger fr. o. m. folkvandringstid t. o. m. vikingatid. Slutsatsen byggs framför allt på förekomst av -stanamn på Atlantöarna. Olsen diskuterar också sambandet med den expansion Helge Gjessing menar har förekommit under folkvandringstid (folkvandringstid och vendeltid i svenska termer) i Vest-Agder (Gjessing 1923). Gjessing bygger främst sin uppfattning på gravar och gravfynd. Olsen vill, på grund av att namntypen måste vara yngre än vissa språkliga förändringar (synkop och apokop), förlägga -stanamnets tillkomsttid till periodens senare del, till 650–700 e. Kr.

Sandnes (1956) hänvisar för sin datering till en jämförelse med -setr och -heim i fråga om hur mycket "landskyld" (arrende) man betalade samt på överensstämmelse med arkeologiska fynd. I absoluta tal menar Sandnes, att -stanamnets produktionstid börjar 400–600 alternativt 600–800 e. Kr. och går långt fram i tiden. (För "landskyldmetoden" se Sandnes 1973.)

Sammanfattningsvis kan sägas, att den svenska dateringen är tidigare än de danska och norska och att de norska namnen i sin tur skall ha bildats längre fram i tiden än de danska. Det senare sammanhänger med att namntypen förekommer på Atlantöarna men inte i

Danelagen och Normandie. Övriga dateringsmetoder för danska namn har varit icke kristna förled och icke samstämmighet med äldre järnåldersboplatser. De norska dateringarna bygger, förutom på ovan nämnda metod, på ett samband med en bebyggelseexpansion, som i sin tur bygger på gravar och gravfynd, på språkliga kriterier samt på "landskyldmetoden". För dateringen av de svenska namnen ser Sahlgrens kamerala och geometriska metoder ut att ligga till grund också för efterföljande arbeten. Även landhöjning och relation till annan namntyp har spelat in. Sta-namnens dateringsunderlag är därmed nästan lika brett som -hemnamns.

Land-namn

En av de få mer ingående undersökningarna av -landnamn har gjorts av Magnus Olsen i *Ættegard og helligdom* (1926). Där hävdar Olsen, att namntypen varit produktiv ca 400–800, men i huvudsak under senare delen av perioden. Många -landnamn kan dock ha tillkommit under vikingatid eller senare. Bakgrunden är att -landgårdarna bör vara yngre än -hem och -vin samt sekundära till en modergård. Dessutom innehåller förleder hos namntypen en äldre typ av hedniska gudanamn. Ola Stemshaug (1985) ger namntypen en produktionstid fram till ca 1000 e. Kr. Detta bygger på typen av namn i förleden, förekomst på Atlantöarna och på att förlederna inte innehåller kristna namn.

Arkeologin har i viss mån påverkat dateringen genom att Olsen sammanställer arkeologiskt fyndmaterial med -landgårdar och hänvisar till Helge Gjessings undersökning i Vest-Agder (Gjessing 1923). Där redovisar Gjessing utifrån gravmaterialet en bebyggelseexpansion under 400- och 500-talen och han kopplar också -landnamnen till denna. Lösfynd från samma tid förekommer också i många fall på -landgårdar. Trots detta förlägger alltså Olsen namntypens huvudsakliga datering något senare.

Diskussion kring dateringsunderlagen

Nedanstående schema (fig. 7) sammanfattar dateringsunderlagen för de fem aktuella namntyperna. De har i de ovan anförda arbe-

-inge	-vin	-hem	-sta	-land	Dateringskriterier
×	×	×	×		Språkliga grunder
			×	×	Förekomst av kristna/icke kristna namn/ord hos namntypen
		×	×	×	Förekomst/icke förekomst i koloniserade områden
×		×	×	×	Primär/avsöndrad bebyggelse, geometrisk metod (ättegård, moderby)
		×	×		Gårdsstorlek, "landskyld", kameral metod
		×			Namntypen ger ofta sockennamn/är kyrkbyar
×		×			Namntypens läge i bygden, koncentration till gamla kulturbygder
×					Namntypens läge vid vattendrag/kommunikationsleder
×		×			Bebyggelseutveckling utifrån gravar, boplatser, lösfynd osv.
	×		×	×	Bebyggelseutveckling utifrån gravar/gravmaterial
×		×			Koppling till gravar/gravfält
		×	×		Icke överensstämmelse med boplatser
		×			Icke överensstämmelse med gravar, åkrar o. a.
×			×		Landhöjning
		×	×	×	Relation till annan namntyp

Fig. 7. Schema över dateringsunderlag för namntyperna -inge, -vin, -hem, -sta och -land.

tena givits följande dateringar angivna i produktionstider:

- ingenamn – 0–600 e. Kr.
- vinnamn – 0–ca 1000 e. Kr.
- hemnamn – 300–ca 800 e. Kr. Eventuellt också 0–300 och vikingatid.
- stanamn – romersk järnålder t. o. m. vikingatid (0–1000 e. Kr.).
- landnamn – 400–1000 e. Kr.

Observera att metoden att datera på grundval av primär/avsöndrad och sekundär bebyggelse har lagts ihop med geometrisk metod. Anledningen är att båda metoderna syftar till att datera namn genom att bestämma gårdars inbördes förhållande. Likaså har datering mot bakgrund av gårdens storlek eller landskyld sammanställts med kameral metod, eftersom alla dessa metoder utgår ifrån principen om ett samband mellan bärkraft och ålder.

Man kan konstatera att hos fyra av namntyperna ingår språkliga dateringskriterier och räknar man även dit kriteriet kristna/icke kristna ord i namnet, har också den femte namntypen en sådan bakgrund. Förekomst eller ej i koloniserade områden har konstaterats för -hem, -sta och -land. Dateringskriterierna geometrisk metod m. m. och kameral metod m. m. finns i bakgrunden hos fyra namntyper. Endast -vinnamnen faller utanför. Läge i bygden, egenskapen att ge sockennamn och läge

längs vattendrag är kriterier som haft mindre betydelse, bara -ingenamn och -hemnamn är daterade genom dessa. Däremot har olika uppfattningar om bebyggelsens utveckling spelat en betydligt större roll. Samtliga dateringar har denna bakgrund. Direkt koppling till speciella fornminneskategorier är något mindre vanlig. Här återfinns tre namn: -inge, -hem och -sta. Landhöjningen har haft ännu mindre betydelse, endast -inge och -sta är daterade med hjälp av den. Slutligen är dateringskriteriet relation till annan namntyp konstaterad i tre fall: -hem, -sta och -land.

En analys av dateringskriterierna ger följande gruppering:

1. Språkliga grunder	= språkliga kriterier
2. Kristna/icke kristna ord	
3. Förekomst/icke förekomst i koloniserade områden	= arkeologiskt/historiskt kriterium
4. Primär/sekundär bebyggelse, geometrisk metod, (ättegårdar, moderbyar)	= utvecklingsmodell med bakgrund i ortnamnsforskning och arkeologi
5. Storlek, kameral metod,	
6. Läge i bygden, koncentration till kulturbygder	
7. Sockennamn/kyrkbyar	

8. Läge längs vattendrag	= arkeologisk
9. Bebyggelseutveckling – diverse material	bakgrund
10. Bebyggelseutveckling – gravar	
11. Koppling till gravar	
12. Icke överensstämmelse – boplatser	
13. Icke överensstämmelse – diverse	
14. Landhöjning	= geologisk bakgrund

"Relation till annan namntyp" faller utanför grupperingen, eftersom det kriteriet kan utgå från vilket som helst av de andra.

Bland de här undersökta namnen kan man notera en viktig sak. På språkliga grunder kan ingen namntyp dateras till äldre än yngre järnålder. Kristna eller icke-kristna förleder och förekomst eller icke förekomst i koloniserade områden kan heller inte hjälpa till. De daterar namnen till före eller efter kristnandet dvs. tidigast 1000-talet e. Kr. och före, under eller efter vikingatid. Även om alltså alla fem namntyperna har konstaterats ha språklig dateringsbakgrund, är detta inte så betydelsefullt som det kan se ut. De dateringar till äldre järnålder som finns har arkeologisk eller geologisk bakgrund eller baserar sig på olika uppfattningar om bebyggelseutvecklingen.

Den tredje gruppen i schemat ovan, dateringsmetoderna 4, 5, 6 och 7, kräver en närmare förklaring. Den *geometriska* metoden bygger på antagandet att yngre gårdar brutits ut från äldre. Genom att studera ägofiguerna försöker man fastställa vilken gård som är den ursprungliga (äldsta) och vilka som är yngre (jfr Sahlgren 1927).

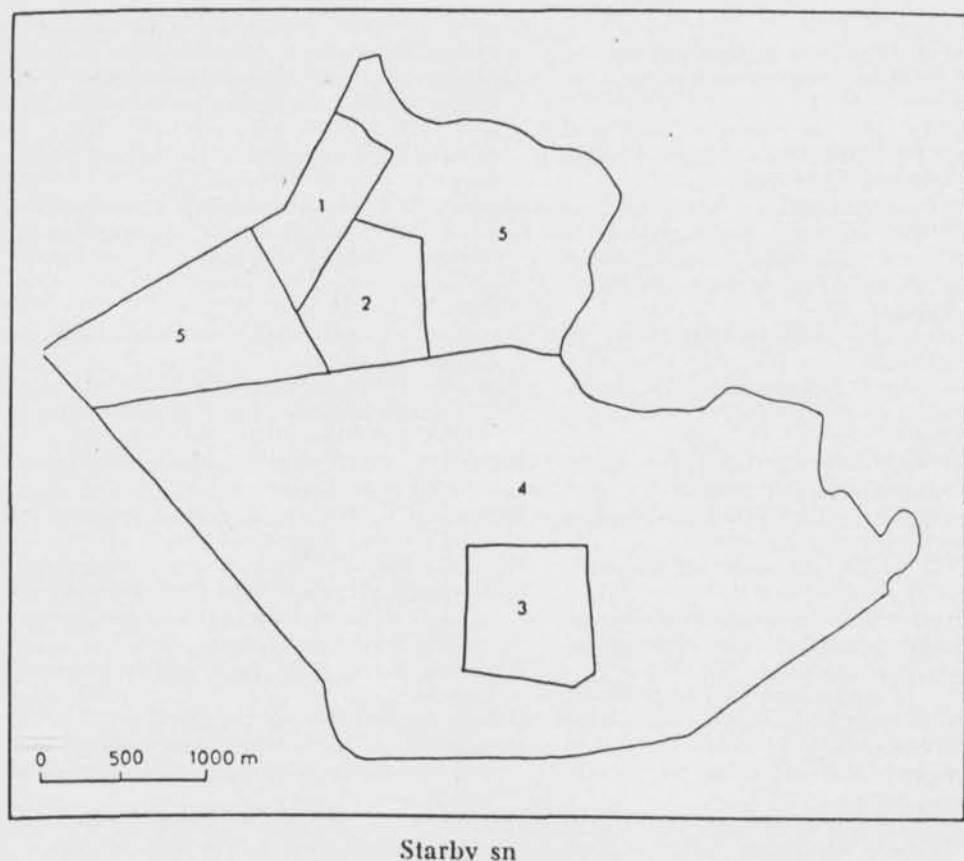
Kameral metod utgår ifrån tanken att de största gårdarna också är de äldsta (Sahlgren 1927), vilket också förutsätter att gårdsenheterna hållit sig stabila sedan äldre järnålder. Datering efter *läge i bygden* utgår också ifrån en sådan stabilitet. Trots att ortnamnsforskare manar till försiktighet när det gäller kameral och geometrisk metod (se t. ex. Pamp 1979), lever alltså resultatet av dessa metoder kvar mer eller mindre dolt hos -inge-, -hem-, -sta- och -landnamn.

Även tanken att vissa namntyper skulle vara av hög ålder därför att de oftare än andra bildar sockennamn och/eller är kyrkbyar, utgår ifrån uppfattningen att dessa gårdar var de största och viktigaste (äldsta) då sockenindelningen infördes. Detta dateringskriterium är dock av underordnad betydelse liksom kriteriet "läge i bygden" med samma idébakgrund.

Samtliga dessa fyra dateringsmetoder bygger på en speciell – oftast outtalad – utvecklingsmodell, nämligen en ständigt expanderande, kontinuerlig och likartad bebyggelseutveckling från en första fast bosättning och fram till idag. Modellen implicerar, att de äldsta gårdarna ligger centralt i bygden, att de samtidigt är de största och de som andra gårdar avsevärt ifrån.

Denna utvecklingssyn har sina rötter i ortnamnsforskningens äldsta historia i slutet på 1800-talet och den framkommer i både arkeologisk litteratur och ortnamnsforskning t. ex. hos Sahlgren (1927 bl. a. s. 52) och hos Hellberg (1967 bl. a. s. 237). Det är i detta sammanhang som uttrycken "urby" och "primär bebyggelse" är relevanta (jfr Hellberg 1967 s. 238). Den äldsta period till vilken "urbyarna", dvs. den första fasta bebyggelsen, hör, är äldre järnåldern, närmare bestämt århundradena omkring Kristi födelse (Hellberg 1967 s. 237, Pamp 1987 s. 12 m. fl.). Min kommentar till detta måste bli, att jag ställer mig tveksam till denna uppfattning. Jag menar, att det finns mycket som talar för en mer fluktuerande bebyggelseutveckling, en där expansion och regression växlar med varandra beroende på förändringar i klimatet, överexploatering, ny teknologi, ny jordbruksteknisk kunskap, strukturförändringar, befolkningsökning eller -minskning, sjukdom bland människor och djur, maktförskjutningar osv. osv. samt olika kombinationer av dessa. (Jfr t. ex. Welinder 1974, Selinge 1977, Myhre 1978, 1984, Carlsson 1979, Widgren 1981, Ambrosiani 1984, Furingsten 1985.)

Om de arkeologiska dateringsmetoderna (8–14) vill jag säga, att nr 8, "läge längs vattendrag" inte verkar pålitlig. Järnåldersbygden har sannolikt inte varit så hårt knuten till farlederna, utan har redan i periodens äldre

Starby sn

1 = Billestorp 2 = Gödmanstorp 3 = Hitsåkra 4 = Starby 5 = Ugglarp

Fig. 8. Exempel på geometrisk metod. Ur Svensson 1955-1959 s. 18 f.

del tagit större delen av landskapet i besittning. Det gäller åtminstone den del av Skandinavien där dessa ortnamn finns.

Punkterna 9 och 10, datering mot bakgrund av olika uppfattningar av bebyggelseutvecklingen, är vad jag kan förstå det tyngst vägande kriteriet. Hos alla namntyperna finns detta invägt. Man kan också konstatera, att bebyggelseutveckling som bygger på gravar och gravmaterial samt direkt koppling till gravar tillsammans också finns bakom samtliga dateringar. Här måste också den stora risken för cirkelbevis finnas för den arkeolog, som arbetar med ortnamn. Risken existerar naturligtvis även där andra arkeologiska material använts, men eftersom de är mindre vanliga som dateringsbakgrund, är också risken för cirkelbevis mindre.

Slutsatsen av denna undersökning bör bli, att allmänt sett skall ortnamnen inte användas till att bygga upp en förhistorisk bebyggelseutveckling eller till att stötta en sådan. Inte heller skall de användas till att datera gravfält eller att ta fram centrala bebyggelser eller områden. I övrigt får man se närmare på de enskilda namntypernas dateringsbakgrund, för att bedöma vad var och en är lämplig eller snarare inte lämplig att användas till. Vid sidan av ovan nämnda risk för cirkelbevis finns andra problem som rör användandet av ortnamn inom den arkeologiska forskningen. Exempel på sådana är denotationsförändringar, namndöd och uppkallelsenamn. Detta för emellertid in på en omfattande källkritisk diskussion, för vilken det inte finns plats i detta arbete.

Referenser

- Almgren, O., 1912. Alunda sockens fornminnen. *Upplands fornminnesförenings tidskrift* bd 6, s. 322–362.
- Ambrosiani, B., 1969. Recension av Karl Axel Holmberg, *De svenska Tuna-nammen*. Uppsala 1969. *Fornvännen*, s. 338–340.
- 1984. Settlement expansion – settlement contraction: a question of war, plague, ecology or climate? *Climatic Changes on a Yearly to Millennial Basis*. Eds. Mörner, N.-A. & Karlén, W. Dordrecht, s. 241–247.
- Andersson, Th., 1968. Tuna-problem. *Namn och bygd* 56, s. 89–124.
- Arwidsson, G., 1941. Brillingsfyndet. En skelettgrav från äldre romersk järnålder i Vaksala. *Uppland*, s. 7–18.
- Brink, S., 1984. Absolut datering av bebyggelsenamn. Bebyggelsers och bebyggelsenavnens ålder. NORNA-rapporter 26. *Nordiska samarbetskommittén för namnforskning* s. 18–64.
- Brøgger, A. W., 1925. *Det norske folk i oldtiden*. Oslo.
- 1930. *Den norske bosetningen på Shetland–Orknøyene. Studier og resultater*. Skrifter utgitt av Det norske videnskaps-akademi i Oslo, Oslo.
- 1940. *Jernet og Norges eldste økonomiske historie*. Avhandlingar utgitt av Det norske videnskaps-akademi i Oslo, Oslo.
- Brøndsted, J., 1940. *Danmarks oldtid*. III Jernalderen. 1. uppl. København.
- Carlsson, D., 1979. *Kulturlandskapets utveckling på Gotland*. En studie av jordbruks- och bebyggelseförändringar under järnåldern. Visby.
- Ekholm, G., 1916. Gödåker. De senaste bidragen till Upplands fornhistoria. *Upplands fornminnesförenings tidskrift* bd. 10, s. 120–130.
- 1925a. Gravfältet vid Gödåker. En preliminär redogörelse. *Fornvännen*, s. 326–346.
- 1925b. Gödåker. En förberedande studie. *Namn och bygd*, s. 75–103.
- 1926. Gravfältet vid Gränsta i Knutby. *Upsala Nya Tidnings Julnummer*, s. 9.
- 1930. Järnåldern. *Resor i Stockholms län*. Stockholm, s. 29–42.
- 1938. Ett uppländskt gravfält från La Tène-tiden och andra fornminnen i trakten av Läbyvad. *Fornvännen*, s. 69–99.
- 1939. Valloxsäby Logbacke. Ett uppländskt gravfält från 1:a årh. e. Kr. *Fornvännen*, s. 31–34.
- 1943. Gravfältet vid Kvarnbo och Läbyområdets äldre vägsystem. *Upplands fornminnesförenings tidskrift* h. 46, s. 171–176.
- 1944. Uppländska gravfält från äldre järnåldern. *Fornvännen*, s. 83–110.
- Floderus, E., 1945. Översikt över fornlämningsstyperna. *Norräljetrakten under forntiden*. En översikt utarbetad av Riksantikvarieämbetet. Lund, s. 89–97.
- Franzén, G., 1939. *Nordisk kultur V. Ortnamn i Sverige*. Stockholm, s. 124–137.
- Furingsten, A., 1985. *Samhällsförändringar i ett långtidsperspektiv. Ett exempel från södra Västergötland 1500 f.–1000 e. Kr.* GOTARC Series B. Gothenburg Archaeological Theses No 1. Göteborg.
- Gjessing, H., 1923. *Norske bygder II. (Vest-Agder)*.
- Grieg, S., 1926. *Hadelands eldste bosetningshistorie*. (Skrifter utgitt av Videnskapsselskapet i Kristiania. Historisk-filosofisk klasse I 1925 no 2.) Kristiania.
- Gustafson, G., 1906. *Norges oldtid. Mindesmærker og oldsager*. Kristiania.
- Hald, K., 1942. *De danske Stednavne paa -um*. Universitets-Jubilæets danske samfunds skrifter Nr 333. København.
- Hellberg, L., 1967. *Kumlabygden III. Ortnamn och äldre bebyggelse*. Kumla.
- Hellquist, E., 1904. *Om de svenska ortnamnen på -inge, -unge och -unga*. Göteborg.
- Holm, G., 1967. *En diskussion om sta-nammen*. Förhandlingar vid symposium i Lund 1963 utgivna av Gösta Holm. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A nr 18. Lund.
- Holmberg, K. A., 1969. *De svenska tuna-nammen*. Uppsala.
- Hougen B., 1947. *Fra seter til gård*. Oslo.
- Hyenstrand, Å., 1984. Om Tuna-problemet och den territoriella indelningen. *Bebyggelsehistorisk tidskrift* nr 4.
- Högbom, A. G., 1912. Studier öfver Upplands äldre bebyggelsehistoria. *Ymer* nr 32, s. 17–301.
- 1921. Om -sta-bygder och -inge-gårdar, ett bebyggelsehistoriskt spörsmål. *Ymer* nr 41, s. 269–291.
- 1922. Sta-nammen ännu en gång. *Namn och bygd* 10, s. 119–126.
- Jansson, V., 1951. *Nordiska vin-namn. En ortnamnstyp och dess historia*. Studier till en svensk ortnamnsatlas 8. Skrifter utgivna av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 24. Uppsala.
- Järvafältets fornlämningar. 1929. Svenska fornminnesplatser 11. Stockholm.
- Kousgård-Sørensen, J., 1959. *Danske bebyggelsenavn på -sted*. Navnstudier udg. af Stednavneudvalget Nr 1. København.
- La Cour, V., 1929. *Sjællands ældste Bygder. En arkæologisk-topografisk undersøgelse*. København.
- Linde, G., 1946. Namn på -sta och -inge. En jämförelse mellan två vanliga uppländska ortnamnstyper. *Namn och bygd* 34, s. 99–127.
- 1951. *Studier över de svenska sta-nammen*. Studier till en svensk ortnamnsatlas 9. Skrifter utgivna av Kungl. Gustav Adolfs Akademien 26. Uppsala.
- 1952. Die Verbreitungswege der nordischen Ortnamen auf -sta(d). *Quatrième congrès international de sciences onomatiques*. Vol 1. Ed. J. Sahlgren, B. Hasselroth, L. Hellberg. Uppsala.
- Lindqvist, S., 1936. *Järnåldersbebyggelsen i Sve-*

- rige. *Nordisk kultur I. Befolkning under forntiden*. Stockholm, Oslo, København, s. 52–71.
- Müller, S., 1904. Vej og bygd i sten- og bronzealder. *Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie*. København.
- Myhre, B., 1978. Agrarian development, Settlement History and Social Organization in Southwest Norway in the Iron Age. *New Directions in Scandinavian Archaeology*, København.
- 1984. Kulturlandskap og sosial organisasjon. *Bebyggelse och markanvändning i Västsverige 2500–500 före nutid*. GOTARC Serie C. Arkeologiska skrifter No 1. Göteborg, s. 9–28.
- Nihlén, J. & Boëthius, G., 1933. *Götländska gårdar och byar under järnåldern*. Stockholm.
- Nordén, A., 1929. *Östergötlands järnålder*. (Monografier) Stockholm.
- Olsen, M., 1926. *Ættegård og helligdom. Norske stedsnavn sosialt og religionshistorisk belyst*. Oslo.
- Olsson, I., 1976. Tuna-namnen i Sverige – forskningsläget. *Fornvännen*, s. 71–81.
- Pamp, B., 1987. *Ortnamnen i Sverige*. Lund.
- Sahlgren, J., 1921. Sta-namnens ålder. *Namn och bygd 7*, s. 155–160.
- 1922. Ändå mer om sta-namnen. *Namn och bygd 10*, s. 127–131.
- 1927. Nordiska ortnamn i språklig och saklig belysning 9. Sta-namnen i Närke. *Namn och bygd 15*, s. 1–56.
- 1930. Vikingar i Österled. Något om Dnjeprforsarnas svenska namn. *Namn och bygd 18*, s. 135–148.
- 1931. Sveaväldets uppkomst. *Namn och bygd 19*, s. 131–143.
- Sandnes, J., 1956. Gårdsnavn på stäpir og setr. Litt om navneklassenes absolutte og relative kronologi spesielt i Trøndelag. *Maal og minne*.
- 1973. Datering av navneklasser ved landskyldmetoden. *Maal og minne*.
- Selinge, K.-G., 1977. Järnålderns bondekultur i Västernorrland. (Baudou, E. & Selinge K.-G.) *Västernorrlands förhistoria*. Västernorrlands läns landsting.
- Sernander, R., Granlund, E., Gustawsson, K. A. och Selling, G., 1935. *Stockholmstraktens natur- och kulturminnen*. Stockholm.
- Shetelig, H., 1925. *Norges forhistorie. Problemer og resultater i norsk arkeologi*. Instituttet for sammenlignende kulturforskning.
- Stemshaug, O., 1985. *Namn i Noreg*. Oslo.
- Stenberger, M., 1933. *Öland under äldre järnåldern*. Stockholm.
- Stähle, C.-I., 1946. *Studier över de svenska ortnamnen på -inge. På grundval av undersökningar i Stockholms län*. Studier till en ortnamnsatlas 3. Skrifter utgivna av Gustav Adolfs Akademien 16. Lund.
- Welinder, S., 1974. *Kulturlandskapet i Mälardalen*. University of Lund. Quaternary Geology. Report 6. Lund.
- Wessén, E., 1969. *Svensk språkhistoria. I Ljudlära och ordböjningslära*. Lund.
- Westin, G., 1945. Fasta forn lämningar. *Grödinge*. En hembygdsbeskrivning. Samlad och utgiven av Grödinge hembygdsförening. Eskilstuna s. 45–62.
- Widgren, M., 1983. *Settlement and farming systems in the early Iron Age. A study of fossil agrarian landscapes in Östergötland, Sweden*. Stockholm.

